

լիզի զառ 'ի վեր ծովեզերաց մինչև 500 մեղր մօտենալ, և հոնտեղուանք առատ աղբիւր մըն ալ կը բղխէ: Զօրաց գալէն առաջ ընկերութիւն մը գնաց տեղը ճանչնալու, ընտրելու: Շիտակ կոնտար մայրաքաղաքին կամ Տէպրա-թապորի թէոդորոսի բնակութեան վրայ պիտի քալեն: Դրուած պատկերն թէոդորոսի այս պալատն է զոր Բորգուգալցիք շինած են. քառակուսի է ձևով, սպանիական-մաւրիտանացի ճարտարապետութեամբ:

Ուլլայէն դէպ 'ի կոնտար 250 քիլոմեղր ճամբայ կայ ընելու, Դիկրէի մէջէն քալելով. լերանց մէջ ճամբայ չկայ, բայց 'ի հեղեղատներու անցքերէն, անոր համար բռնակիր կենդանեաց համար սակրաւոր զօրականները ճամբայ պիտի բանան: Քանի մը կիրճերու մէջ ալ, ինչպէս թէքոնտայի և Գուսկլի, ուսկից զօրքերը ստիպուած են անցնելու՝ երկու բարձրաբերձ ժայռերու մէջէն է ճամբան:

Թերևս Անգղիացիք օգնականներ ալ գտնեն իրենց թէոդորոսի թշնամի ցեղերուն մէջ, որ շրջակայ տեղուանքը կը կենան, ինչպէս Կալլա ցեղը, Քասսայի իշխանը՝ որ Դիկրէի կառավարն է: Ապագայն պիտի յայտնէ մեզի այս պատերազմին վախճանը, որ 100 միլիոն ֆռանգէն աւելի պիտի արժէ Անգղիոյ: Փափաքելի է որ նորանոր ծանօթութեամբ աշխարհագրական ուսմունքն ալ ճոխանայ:

Յ. Ռ. Է.

ՍՈՒԷՉԻ ԶՐԱՆՑՔԸ

Անգղիացի ճանապարհորդ մը Սուէզի ջրանցքին մեծ ձեռնարկութեանը վրայ նորերս հետեւալ տեղեկութիւնը կու տայ:

Պոմպէ երթալու համար, հասնելով Աղեքսանդրիա, դեռ քանի մը օր ունէի Սուէզ գտնուելու համար, և որովհետեւ Բարիզ լսած էի թէ Սուէզ գնա-

ցող ճամբորդները կարող են դիւրաւ Բորգ-Սայիտէն ջրանցքով երթալ, անոր համար ուզեցի ես ալ այս ճամբան բռնել:

Վերջի ամիսներս արեւելքի գծերուն վրայ գտնուած Գաղղիոյ, Ռուսաստանի, Աւստրիոյ և Տաճկաստանի շոգեւորութիւնը կայան մը հաստատելու են Բորգ-Սայիտի նաւահանգստին մէջ, և որովհետեւ գոնէ շաբաթը մի անգամ շոգեւորութիւնը Բորգ-Սայիտի նաւահանգստէն կ'ելլէ դէպ 'ի Աղեքսանդրիա, անոր համար ես ալ մէկ երկու օր սպասեցի Օլկա ուս շոգեւորութիւնը որ կը պատրաստուէր դէպ 'ի Կոստանդնուպօլիս երթալու: Շոգեւորութիւն մէջ բաղդով Աղեքսանդրիայէն հայրենակից մը գրտայ, որ ինքն ալ իմ ճամբորդութիւնս պիտի ընէր: Քսան ժամ ախորժելի նաւարկութենէ ետեւ՝ հասանք Բորգ-Սայիտ: Քիչ մը հեռաւորութենէն կը տեսնուի այս նորածին քաղաքին կարեւորութիւնը. թանձր ծովս մը իր ծոցէն դէպ 'ի երկինք կը բարձրանայ և նաւահանգստին մէջ բաղմունքիւն շոգեւորութիւնը փորող մեքենաներու և նաւածիգ նաւերու անդադար կ'աշխատին:

Նաւահանգստին մուտքը պաշտպանուած է արուեստական խոշոր քարերէ մեծ ամբարտակով, որ մէկուկէս մղոն դէպ 'ի ծով կը յառաջէ: Մեծամեծ խճահան մեքենայք կ'աշխատին ջրանցքը փորելու, որուն հողը հեռուն կը փոխադրեն՝ դէպ 'ի ծով շոգեւորութիւնս աւակներ: Օլկա նաւը, որ գրեթէ հազար տակառաչափ կը տանի, ձգեց խարիսխը քաղաքին դիմացը, և ցամաք ելլալնուս պէս առջինիս գտանք Գաղղիոյ մեծ պանդոկը (Grand-Hôtel): Գիշերը անցնելու համար բնակարաննիս ապահովելէն ետքը, գնացիք տեսնելու քաղաքին գլխաւոր տեղուանքը: Բորգ-Սայիտի քաղաքը երկու բառով կրնայ նկարագրուիլ, վասնզի ապագայ մեծութեանց դիտմամբ կանգնուած է: Բնակիչն է 8000 Գաղղիացիք, իտալացիք, Յոյնք և արեւելիք, որոնք հազար փայտաշէն տուն կը բնակին, որոնց ար-

տաքին տեսքը մասնաւոր զարգարանք մը չունին։

Ծովահայեաց ծառուղոյն տներէն ոմանք լաւագոյն կանգնուած են և մեծաւ մասամբ Հնդկաստանցւոց տներուն կը նմանին։

Քաղաքին մնացած մասին մէջ գործաւորաց ընտանեացը տները ձմերոցի նման կարգաւ շարուած են, քանի մը սրճանոցներով ու գինետուններով, խանութներով, զոյգ մը պանդոկներով և երկու իրեք մատուռներով։ Քաղաքին մէջ տեսնելու նշանաւոր մէկ բան մըն ալ է զգեստուց և տարազուց զանազանութիւնը. կանայք վայելուչ կը հագուին թէ՛ վաճառանոց երթալու համար և թէ՛ բազմամարդ տեղուանք ունեցած խանութինն բանալու համար։

Նաւահանգստին մէջ կը գտնուին միշտ տասուերկու անդդիացի նաւածուխ բարձած, և տասնըհինգ մանր նաւեր որոնք Միջերկրականին վրայ կ'երթեկեն այլ և այլ ազգաց համար։ Նաւահանգստին կից համբարանոց մը կայ (Dock), որուն մէջ կը շինուին խճահան մեքենաները, նաւակները, նաւակամուրջները, և այլն։ Հոն են նաև Սուէզի պեղման աս կողմի աշխատութեանց արուեստանոցը, ձուլարանները։

Երբ քաղաքը ամբողջ պտրտեցանք երթեկեկութեան պաշտօնարանը գնացինք և հոն իմացանք թէ ամէն առաւօտ պզտի շոգենաւ մը իսմայիլիա կ'երթայ, անկէ ալ անուշ ջրի ջրանցքով մինչև Սուէզ կրնայ երթըցուիլ 24 ժամու մէջ, գինն ըլլալով 50 ֆռ. առաջին տեղին։

Երկրորդ առաւօտը, ժամը վեցին մտանք այն թղթատար պզտի շոգենաւը, որ հազիւ թէ 30 ճամբորդ կ'առնուր և վեցուկէսին ճամբայ ելանք նաւահանգստէն և մտանք ջրանցքին մէջ, ժամը վեց միոն կտրելով։ Ջրանցքին լայնութիւնն է զրեթէ հարիւր քսան մեղր և մինչև խել մը տեղ ունի լայնութիւնը կը պահէ, բայց քանի մը տեղ դեռ վաթսուներէն ինչուան ութ-

սուն մեղր հազիւ փորուած է. այս տեղերուն մէջ տեսանք խճահան գործեաց աշխատութիւնը, որոնք փորած աւազներն երկայն խողովակներով ջրանցից ափանցը վրայէն անդին կը թափէին։

Շրջակայ տեսարանը միակերպ ըլլալով մարդու ձանձրոյթ կը բերէր, և շատ անգամ ջրանցքին երկու ափունքէն զատ ուրիշ բան չէր տեսնուեր։ Իսկ մենք այս ձանձրութեան քանի մը ժամերը անցուցինք այլ և այլ գրեանք կարդալով։ Մինչև ժամը 11 հասանք պզտի կայան մը, որ կ'ըսուի Էլ-Քանդարա, 33 միոն Բորդ-Սայիտէն հեռու, և հոն ժամ մը կեցանք ու լաւ նախաճաշիկ մը ըրինք՝ երեք ֆռանգ տալով մարդ գլուխ։ Չորս ժամէն մը տանք Դիմաս լիճը, որուն մակերևոյթը հիմայ Միջերկրականին հաւասար է, առանց օգնութեան պահանորդ զըրան։ Լճին արեւմտեան ափանցը վրայ իսմայիլիա նոր քաղաքը շինուած է. և իսմայիլիա կը կոչուի 'ի պատիւ Եգիպտոսի արդի փոխարքային, ինչպէս Բորդ-Սայիտն ալ իր նախորդին անունը կը կրէ։ Իսմայիլիայի գիւրջը աւելի գեղեցիկ է, բարձրութեան մը վրայ շինուած, ուրկէ լճին վրայ կը նայի։ Այս քաղաքը Բորդ-Սայիտէն լաւագոյն շինուած է և աղէկ պանդոկ մը ունի, որ վաթսուներէն հարիւր ճամբորդ կրնայ առնուլ։ Ընկերութիւնը քաղաքիս գրեխաւոր բնակարանները վարձած է, և որովհետեւ կլիմայն առողջարար է՝ ձմեռն արտաքոյ կարգի ախորժական, անոր համար շատ հաւանական է որ երբ ջրանցքը բացուի, աս քաղաքս շատ առաջ պիտի երթայ։ Հիմա բնակիչն է 4000 հոգի։ Անուշ ջրոյ ջրանցքը հոս կը բացուի Դիմաս լճին մէջ պահանորդ դռնով մը։ Իսմայիլիա օր մը անցնելէն ետեւ, նորէն շոգենաւ մտանք Սուէզ երթալու՝ անուշ ջրոյ ջրանցքով, պայմանաւ քանի մը ժամ Սերապէոն կենալու, որ զրեթէ իսմայիլիայէն տասը միոն հեռու է, ուր երկու ջրանցները իրարու մօտ են։ Շատ հետաքրքրական է տեսնել Աստեղ ծովային

ջրանցքին փորուելը, խել մը ընդարձակութեամբ փորուածն է ամենամանր աւազ, որ վախ կու տայ թէ նորէն շուտով լեցուի, որով հարկ պիտի ըլլայ անդադար աւտզահան մեքենաներ գործածել, թէպէտ և մինչև հիմա այս պիտի վտանգ մը դեռ չէ պատահած։ Քանի մը աւազահան մեքենաներ աշխատութեան հետ էին հին Սերապէտնի մօտերը, ուր մէկ երկու գործարաններ ալ կան, գործաւորաց բնակութեան տներով։

Ասկէ սկսեալ նաւը ցամաքէն քաշելով առաջ կ'երթայ, և շոգւոյն կը փոխանակեն ջրինները։ Անապատին մէջէն գեղեցիկ նաւարկութեամբ մը, արծաթափայլ լուսնի լուսով, հասանք Սուէզ՝ առաւօտեան ժամը եօթնին, և պանդոկէն քառորդ մը հեռու ցամաք ելանք։ Ճամբաներնուս վրայ տեսնելու տեղերէն մէկը միայն զանց ըրինք, այս ինքն է Շալուֆ ըսուած կտորը, Սուէզէն գրեթէ տասուերկու մղոն դէպ 'ի հիւսիս։ այն տեղ ջրանցքին անկողինը պիտի անցնի կարգ մը բլուրներու մէջէն, որոնք այնչափ բարձրութիւն չունին։

Սուէզի մէջ աշխատութիւնները գլխաւորապէս փողոցներու վրայ կը կատարուին, ուր բազմաթիւ մեքենայք կ'աշխատին փորելու և աստիճանաբար ջրանցքին ուղղութիւնը դէպ 'ի հիւսիս տանելու։

Անմիջապէս Սուէզի պանդոկին դի-

մացը աշխատաւորաց պզտի գաղթականութիւն մը կայ, ջրանցք մը փորելու համար, և ջրանցքին անկողինը անկէ ալ անդին նշանուած է, և տեղ տեղ ալ ըստ մասնէ աւազը վերցուած։

Գիտնալու է որ Պ. տը Լէսէբսկ'ապահովէ թէ գալ տարի, որ է 1869, աշխատութիւնները բոլորովին կը լմննան, և թէ նաւերը պիտի կարենան ջրանցքին վրայէն երթեկեկն՝ տարին երեք միլիոն տակառաչափ փոխադրելով։ Եւ կը յաւելու թէ արդէն մօտակայ երկիրները ծախուելով մեծ շահ առաջ եկաւ, մանաւանդ այն երկիրները, որ Բորդ-Սայիտի, Իամայիլիայի և Սուէզի կողմերը կ'իյնան։ Սակայն կան մարդիկ որ չեն յուսար այսպէս շուտ լմննալուն, բայց եղածին նայելով շատ հաւանական է թէ նոյնչափ ատենի մէջ աշխատութիւնները լմննան, և ժամանակաւ մեծ շահու դուռ պիտի ըլլայ։

Այն ճամբորդները որ Հնդկաստան կ'երթան, ուղեւով տեսնալ Ասորիք, կամ Պաղեստին, լաւ կ'ընեն ջրանցքին և Բորդ-Սայիտի ճամբան բռնել, քան թէ Գահիրէի երկաթուղին։ և որովհետեւ շոգենաւները Աղեքսանդրիայէն կ'ելլեն Բորդ-Սայիտ կ'երթան, անոր համար հոս ալ նոյն դիւրութիւնները կրնան ունենալ արեւելի նաւահան գիւտները պտըտելու, ինչ որ կ'ունենային եթէ Աղեքսանդրիայէն ճամբայ ելլէին։

Կաթնալիւձաւու կիկն ու Կաթնաւան։

Բէրրէզ գըլխուն վերեւ կաթի աման մը բարձած

Լաւ մը բարձով հաստատած

Հանգիստ ու անարգել քաղաք հասնիլ կը կարծէր։

Կարճ ու թեթեւ ըղգեստով առաջ կ'երթար մեծաքայլ։

Դիտմամբ արագ շարժելու՝ նոյն օրն արդէն հազածն էր

Բաճկոն՝ կօշիկ պարզ անփայլ։

Հանգրիճաձեւ ինքն ասանկ,

Հաշիւ կ'ընէր որչափ դանկ